

Elkötelezettség és oktatás

„Szembe kell néznünk a nemzetiségi oktatás problémáival”

**Interjú Knáb Erzsébettel, a Magyarországi Németek
Általános Oktatási Központjának igazgatónőjével**

– *Mennyiben befolyásolta pályáját, karrierjét magyarországi német származása, illetve a nemesnádudvari környezet, amelyben felnőtt?*

– A magyarországi németek életében, a 60-as években még nagyon erősen lehetett érezni a háború utáni történések hatását. A történések és a politikai akarat ellenére Nemesnádudvaron erős volt az összetartás a németek között. Számomra egyértelmű volt, hogy olyan gimnáziumot választok, ahol németet lehet tanulni, és német nyelvterületen fogok majd egyetemre járni.

– *Ha már szóba hozta az egyetemet, miért választotta a német–történelem szakokat?*

– Valójában németet és újságírást szerettem volna tanulni, ezekre a szakokra is jelentkeztem. Akkoriban nem volt egyértelmű, hogy az embert arra veszik fel, amire jelentkezik. Meghirdették a német–történelem szakpárt, én pedig elfogadtam ezt a lehetőséget.

– *Mennyiben volt tudatos választás, hogy a tanulmányok után régi gimnáziumába, Bajára tért vissza tanárként?*

– Szerettem volna a régi iskolámba visszatérni, mindig is szerettem az intézmény atmoszféráját. Később aztán adódott a lehetőség, hogy tovább is lépjek, hogy tanítsak a germanisztikai tanszéken is. Szerettem a pedagógusi pályát, külön öröm például, hogy a mai napig jók a kapcsolataim korábbi diákjaimmal, sőt néhány korábbi tanítványom ma a bajai gimnáziumban dolgozik.

– *1994 óta igazgatója az intézménynek. Ez idő alatt a korábbi Frankel Leó Gimnáziumból a Magyarországi Németek Általános Oktatási Központja lett. Hogyan élte meg ezt az igen sok munkával járó átalakulást?*

– Az elején nehezen tudtam elképzelni, milyen nagy és összetett feladat vár ránk. Ha ma megkérdeznék tőlem, végigcsinálnám-e még egyszer, kicsit bizonytalan lennék a válaszadásban. Voltak pillanatok, amikor elgondolkoztam, hogy jó döntést hoztam-e. Egy kis iskolából egy oktatási központot kívántunk kialakítani egy olyan környezetben, amely sok szempontból Magyarországon a perifériára szorul. Sajnos, a német nyelv tudása kapcsán is jelentős hátránnyal kellett szembenéznünk. Németországi segítség nélkül biztosan nem ment volna. Nekünk magunknak kellett azonban egy új koncepciót kidolgoznunk, a megfelelő embereket megkeresni. Szerencsére ez sikerült. A legnagyobb eredménynek azt tartom, hogy 2000-ben aláírtuk a szerződést, amely lehetővé tette, hogy iskolánkban megszerezhető a német érettségi. Ezzel nemcsak a diákok számára nyílt meg a világ, hanem a magyarországi német oktatási rendszer is felértékelődött.

– *2007 óta alelnöke a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának. Az, hogy egy pedagógust választottak alelnöknek, talán azt is jelenti,*

hogy a magyarországi németek politikájában kiemelt jelentősége van az oktatásnak, a német nyelv megőrzésének. Ön mennyiben osztja ezt a véleményt?

– Meg vagyok győződve arról, hogy a legtöbb lehetőség az oktatás területén rejlik, ugyanakkor a legtöbb kötelezettség is. Ha azt akarjuk, hogy a németiség Magyarországon sokáig megmaradjon, el kell érniünk, hogy diákjaink jól elsajátítsák a nyelvet. Szembe kell azonban nézni a tényekkel. Sajnos az iskolákban nem mindig olyan a helyzet, amelyet mi szeretnénk. Az iskolába jelentkező diákok némettudása nem elégséges. A német nyelv visszaszorulása olyan veszteség, amellyel kezdenünk kell valamit. Hatékonyabbá kell tenni a német-oktatást iskoláinkban. Ehhez nem elég új módszerek bevezetése, szükség van egy minőségi és minősítési rendszer bevezetésére az oktatási intézményekben. Tudom, ez nem egy kedvelt dolog, senki nem szereti, ha ellenőrzik, de az egyetlen kiút, ha emeljük a minőséget. Először tükörbe kell néznünk, fel kell mérniünk a pontos helyzetet, problémáinkat, csak utána tudunk megoldásokat keresni. Sajnos kevés a jól képzett némettanár és kevés a németül jól beszélő szaktanár is. A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata tisztában van ezzel a problémával, és meg kívánja oldani azt. Sajnos nincs sok beleszóla-sunk, mert a nemzetiségi oktatás nem autonóm hazánkban.

– Ezek egyértelmű szavak. Milyen esélyeket lát a jövőre nézve a helyzet megoldására?

– Sosem szabad feladni, mindig tenni kell a minőség javításáért. Komolyan, szakbizottságokban kell foglalkoznunk a témával, impulzusokat kell keresni. Ehhez megvannak a lehetőségeink és a csapatunk, az embereink is, mint például kollégám, Englenderné Hock Ibolya, az oktatási bizottság elnöke. A megoldás nem születik meg máról holnapra. Ki kell bővítenünk a kört, be kell vonni új embereket.

– Mikor lenne elégedett munkájával?

– Az én generációm feladata a ránk jellemző meggyőződés és tenni akarás átadása a következő generáció számára. Ennek az elkötelezettségnek a része azonban az is, hogy az ember sosem lesz elégedett.

Christian Erdei

Dr. Knáb Erzsébet 1957. november 6-án született a Bács- Kiskun megyei Nemesnádudvaron, német nemzetiségi családban. A bajai Frankel Leó Gimnáziumban megszerzett érettségi után felsőfokú tanulmányait Greifswaldban, az Ernst-Moricz-Arndt egyetemen végezte. 1980, a német-történelem szakos tanári diploma megszerzése után a bajai gimnáziumban, majd több egyetemen is tanít. Számos német tankönyv szerzője, a német nyelvészet summa cum laude doktora. 1994 óta a Magyarországi Németek Általános Művelődési Központjának igazgatója, 2007 óta a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának alelnöke.

A többnyelvűségi hagyomány hiánya

„Nemzeti közmegegyezésre van szükség a durvuló szélsőjobboldali támadások ellen”

**Beszélgetés Kaltenbach Jenővel,
a Magyar Országgyűlés első kisebbségi ombudsmanjával,
a Parlament jelenlegi Független Panasztestületének elnökével**

– *Milyen identitástudatot adott Önnek útravalóul a szülői ház? Mi volt a meghatározó abban, hogy magyarországi németnek vallja magát?*

– A magyarországi némettség azon része számára, amely falvakban, többé-kevésbé zárt közösségekben élt, nem igazán volt kétséges a hovatartozás, illetve egyszerre tartozott a szűkebb (lokális) közösséghez és a tágabb (nemzeti) közösséghez. Ez utóbbihoz való tartozás érzésének azonban az 1945–53 közötti időszak eseményei sokat ártottak. Így volt ezzel a mi családuknak is, de az én identitástudatomra talán a legnagyobb hatást az anyai nagyapám tette, akit számos tulajdonsága miatt nagyra becsültem.

Ennek ellenére az én generációm, a szinte törvényszerű városba kerülés és az 1945 utáni évtizedben kapott stigmától való szabadulni akarás hatására elindult a – teljes – asszimiláció útján, amelyet csak a 80-as évek végén, a 90-es évek elején történtek állítottak meg.

– *Mi jellemezte a magyarországi kisebbségek helyzetét a rendszerváltás előtt?*

– Aligha lehet a magyarországi kisebbségek helyzetéről egységesen értekezni, mert szinte ahányan voltak, annyiféle volt a helyzetük. Az egyetlen közös vonás talán – bár itt sem egységes a kép – az előrehaladott

asszimiláció, illetve a nyelvi gettó volt. Magyarországon – ellentétben a szomszédos országokkal – legalábbis a XIX. század végétől kezdve nem volt többnyelvűségi hagyomány vagy gyakorlat, és nincs ma sem.

– *Miben látja az alapvető különbséget a politikai fordulat utáni időszak nemzetiségi politikájában?*

– A legfontosabb különbség az, hogy az igazságról nyíltan lehet beszélni, illetve hogy a téma a közbeszéd fontos részévé vált. Igaz, a többnyire kényelmetlen igazságok kimondása ma sem népszerű dolog, mert a gyakran hamis látszatokra ma is komoly igény van, és ezek ébredtetése, a témát illető nagyfokú tudatlanság miatt sokkal kényelmesebb, mint felszámolni őket.

– *Milyen új lehetőségeket hozott magával a Nemzetiségi Törvény elfogadása 1993-ban?*

– A nemzetiségi önszerveződés előtt nyitotta meg az utat, és rádöbentette a többségi nemzetet ezeknek a közösségeknek a létezésére. Igaz, az így megindult folyamatoknak és a körülöttük kialakult diskurzusnak nemcsak pozitív, hanem negatív hatásai is vannak. Bizonyára ennek is tulajdonítható, hogy a döntéshozók is megálltak félúton.

– *Milyen jogokat biztosít ez a törvény az érintett 13 hazai nemzetiségnek?*

– Korábban nem létező alkotmányos jogokat, mint a közösségi jogok (autonómia, nyelvi jogok, oktatási-kulturális, participációs jogok). Ezek közül azonban számos csak a papíron létezik, de nem a valóságban. A kisebbségek nyelve például – részben érthető okokból – mára sem vált a közélet természetes részévé.

– *Ön volt az 1995-ben megalakult Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának első elnöke. Milyen célkitűzésekkel indult neki az új feladatnak?*

– Sok mindent jobban akartunk csinálni. Élni az új lehetőségekkel. Megmenteni, megőrizni, amit még lehet. Pezsgés, tettvágy, optimizmus volt érezhető, de ezek nem jelentéktelen része időközben naivitásnak, illúzióknak bizonyult, ugyanúgy, mint a rendszerváltással, a „jogállami forradalommal” kapcsolatban tápláltak. Persze utólag már világos, hogy ilyen nagy horderejű változások nem vihetők végbe egy csapásra. Több száz éves beidegződések a társadalmi valóság szerves részévé válnak, és ezért nagyon nehezen befolyásolhatók, különösen ilyen rövid idő alatt. Ráadásul a dolgok nem éppen a progresszió irányába látszanak fordulni.

– *Mit sikerült megvalósítani ezekből?*

– Ha cinikusan akarnék fogalmazni, azt mondanám, hogy a túléléshez túl keveset, a meghaláshoz túl sokat. De talán tévedek, túl pesszimistán ítélem meg a helyzetet. Nem bánám.

– *Megítélése szerint eddig mennyire éltek az országos kisebbségi önkormányzatok a kulturális autonómia lehetőségeivel?*

– Különböző mértékben és sikerrel, de ha a sikert azon mérjük, hogy biztosított az általuk képviselt közösség nyelvi-kulturális értékeinek

a megőrzése, illetve a magyar társadalom ez irányú nyitottságának a javítása, akkor erre a kérdésre – megítélésem szerint – csak nagyon bizonytalan válaszokat lehet adni.

– *1995 és 2007 között, két cikluson keresztül Ön volt a Magyar Országgyűlés kisebbségi ombudsmanja. Hogyan tekint vissza erre az időszakra?*

– Szakmai szempontból nagyon érdekes és értékes tizenkét év volt, különösen az első évek. Aligha érhet közjogászt nagyobb szerencse, mint hogy egy alkotmányos intézmény születése felett bábáskodhat, és főleg olyan kiváló pályatársakkal, mint amilyenek a kollégáim voltak. A magyar jogrendszer ez alatt az idő alatt alakult át, és ebben nekem is részem lehetett. Számos kezdeményezésről kiderült azonban, hogy „még nem érett meg rá az idő”.

– *Milyen örökséget hagyott utódjára?*

– Nehezét, de folytathatót.

– *Hogyan alakult a szakmai pályafutása 2007 után?*

– Visszamentem eredeti szakmámhoz, az egyetemi tanításhoz. Megmaradt az Európa Tanácsnál betöltött bizottsági tagságom, és két hónapja egy új ombudsmanszerű intézmény, a Független Rendészeti Panasztestület létrehozásának és működtetésének elindításával bízott meg az Országgyűlés.

– *Egyes vélemények szerint megtorpanás tapasztalható a hazai kisebbségi politikában. Oszlja ezt a felfogást?*

– Nemcsak Magyarországon, hanem egész Európában is. Az európai társadalmak előtt álló egyik legnagyobb kihívásnak az egyes országok egyre sokszínűbb társadalmainak belső integrálása látszik, miközben a

külső, európai integráció is napirenden van. A hagyományos, eddig csaknem egyeduralgó, egyszínű nemzeti paradigma felváltása valamivel, amelyről ez idő szerint csak homályos elképzelések vannak, nem egyszerű feladat. Az eddigi integrációs kísérletek tapasztalatai nem igazán biztatók, de lehet, hogy csak átmeneti megtorpanásról van szó, hiszen a történelem többnyire kacskaringós mellékutakon és nem sugárúton halad.

– *Lát-e különbséget a bal- és jobboldali pártok nemzetiségi politikájában?*

– Mielőtt válaszolnék erre a kérdésre, előbb egy előkérdést kellene tisztázni, nevezetesen: melyek a jobb- és baloldali pártok, és ezeket kis túlzással országokként kellene definiálni.

A modern baloldalinak tartott értékeket egy portugál szocialista politikus egyszer valahogy úgy fogalmazta meg, hogy hinni kell az emberben, annak alapvető jóságában. Vagyis az individuális emberi jogok, az egyéni szabadság, a szolidaritás, az egyenlőség, igazságosság, amelyek ország-határokon átívelő egyetemes értékek.

A jobboldal számára a közösség (lokális és nemzeti), a hagyományok, a vallás, egyfajta fenntartás a globális modernséggel szemben, a szűkebbtágabb közösség védelme látszik fontosabbnak.

Egyszerűbben fogalmazva a baloldal az egyénre, a jobb a nemzetre koncentrál. Kisebbségi szemszögből nézve mindkettőt lehet jól és rosszul tenni.

– *Mit lehet, illetve kell tenni a kisebbségeket érő, egyre szaporodó és durvuló szélsőjobboldali támadások ellen?*

– Az állam, a társadalom minden rendelkezésre álló, törvényes eszközzel fel kell hogy lépjen ellene, és pedig önvédelemből. Ehhez nemzeti konszenzusra van szükség az alapértékek és -érdekek tekintetében. Azokban az országokban, ahol ez már létrejött, vannak ugyan ilyen jelenségek, de nincs ilyen veszély. Nálunk ez még nem alakult ki, csak remélni lehet, hogy a társadalom immunreakciója elég erős ahhoz, hogy sor kerüljön rá.

Albin Lukács

Dr. Kaltenbach Jenő 1947-ben született Ófalun. A Szegedi Egyetem Jogtudományi Karán végzett, ahol 1977 óta oktat, jelenleg a Közigazgatási és Pénzügy-jogi Tanszék vezetője. 1990-től három éven keresztül az Alkotmánybíróság főtanácsosa, s alapító tagja a Kisebbségi Kerekasztalnak, részt vett a kisebbségi törvény kidolgozásában. A magyarországi németek önkormányzatuk élére választották, de 1995-től már a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosja. 2001-ben az ombudsmanok közül egyedüliként újabb 6 évre szóló megbízatást kapott. 1996-tól a Magyar Köztársaság állandó képviselője az Európa Tanács rasszizmus- és intoleranciaellenes bizottságában. 1995-ben megkapja a Kisebbségekért Díjat. 2008 óta vezetője az Országgyűlés ombudsman jellegű intézményének, a Független Rendészeti Panasztestületnek.

Nelu Bradean-Ebinger
*Zwei Drittel des Lebens*¹

Auf dem Pilgerweg nach Mariazell

„Hälfte des Lebens“ würde Hölderlin sagen
 „Drei mal ein Drittel“ möcht' ich's wagen:
 Im heißen Sommer des Jahres 1952 das Licht
 der Welt im Ostblock erblickt, Kindergarten, Schule,
 zum Studium in die große Stadt, Universitätskarriere
 Mit 27 geheiratet, erste Wohnung
 Familie gegründet, zwei Kinder in die Welt gesetzt
 Die Wende mitgestaltet, zweite Wohnung
 Neuanfang, steiler Aufstieg in der „neuen“ Welt
 Verantwortung übernommen, Ruf in den Westen
 Manches gut gemacht, manches misslungen
 Dritte Wohnung – Familienhaus
 Kinder groß geworden, Haare grau geworden
 Am dritten Meilenstein angekommen:
 Was bringt das letzte Drittel des Lebens?
 Gang nach Mariazell: erste Antworten
 auf dem Pilgerweg zur Heiligen Mutter Gottes:
 Es leuchtet einem ein, der wahre Sinn des Lebens,
 der reife Kern in der Schale, der Trunk der Weisheit
 vielleicht zum letzten Male auf dem Weg nach Haus'
 ins ewige Reich Gottes.

¹ Az évente megrendezésre kerülő, nemzetiségi gimnáziumok között zajló fordítóversenyen a lefordítandó szöveg Nelu Bradean-Ebinger *Zwei Drittel des Lebens* című verse volt 2008-ban. A következő szövegek a verseny első három díjazottjának fordításai.

Az élet kétharmada

– Zarándokúton Mariazell felé –

„Az élet fele” – ahogy Hölderlin mondaná
 „Háromszor egyharmad” – kockáztatnám meg én
 1952 forró nyarán pillantottam meg
 a Keleti Blokk világának fényét, óvoda, elemi,
 továbbtanulás a nagyvárosban, egyetemi sikerek
 27 évesen házason, első lakás
 családalapítás, két gyereket nevelve
 rendszerváltást megélve, második lakás
 újrakezdés, meredek feltörekvés az „új” világban
 felelősségvállalás, a Nyugat hívása
 sikereket elérve és hibákat vétve
 harmadik lakás – családi ház
 gyerekek felnőttek, immá megöszülve
 A harmadik mérföldkőhöz elérve:
 Mit hoz még az utolsó harmad?
 Menet Mariazellbe: első válaszok
 a zarándokúton Isten Szent Anyjához:
 valakinek megvilágosodik az élet igazi értelme
 az érett mag a héjban, a bölcsesség itala
 talán utoljára hazafelé tartva
 Isten örök birodalmába.

*I. helyezett: Pilisvörösvári Friedrich Schiller Gimnázium
 (fordítók: Demeter Judit, Szányi Orsolya, Kozek Bianka, Halmschlager Rudolf)*

HAGYOMÁNYOS LAKODALMAS, BABARC/BAWAZ (KOVÁCS ATTILA FELVÉTELE)

Az élet alkonyán

A zarándokúton Mariazell felé

„Az élet fele” szokása Hölderlinnek mondani!
 „Egyharmad háromszor” merném én mondani:
 1952 forró nyarán napvilágot láttam
 a keleti blokk sötét fogságában
 majd jött óvoda és iskola
 egyetemi tanévek, majd karrier egy nagyvárosban
 27 évesen esküdtem, lett egy első lakás
 két gyereknek adtam életet, családalapítás.
 Részem volt a rendszerváltásban, jött a második lakás,
 újrakezdés, szárnyaló karrier, az „új világ”-hatás.
 Felelősséget vállaltam, nyugaton megelőzött a hírnevem
 Volt amit jól csináltam, és volt amit elvéstem.
 Harmadik lakhelyem egy családi ház
 A gyerekek felnőttek, a hajam őszbe vegyült már
 Megérkeztem életem harmadik mérföldkövéhez:
 És hogy mit hozott életem harmadik része?
 A mariazelei úton: megjelentek az első válaszok
 a zarándokúton Szűz Máriához,
 megvilágosult előttem az élet értelme
 a burkolt értelem, a bölcsesség gyümölcse
 talán utolsó utam hazafelé
 Isten örök birodalma felé.

*II. helyezett: Budapesti Német Nemzetiségi Gimnázium
 (fordítók: Dobóczy Kitti, Jakal György, Gergely Márton, Páhi Tímea)*

„SPINNSTUBE”, SOMBEREK/SCHOMBERG (KOVÁCS ATTILA FELVÉTELE)

Mérföldkövek

Zarándoklat Mariazell felé

Hölderlint idézve „Az életnek fele”
 megkockáztatnám, háromszor harmada
 '52 forró nyarán keletnémetként jöttem világra
 óvoda, majd iskola, tanulmány a nagyvárosban, egyetemen: karrier
 27-tel házasodtam, első otthon,
 kis család, két gyermeket vállaltam
 a Váltással váltottam
 új lakás, új kezdet, új lehetőség egy „új” világban
 vállalva múltamat nyugatra mentem
 volt, amit jól tettem, volt, amit nem
 harmadik lett a családi ház
 gyerekek mentek, hajam ősz lett
 a harmadik mérföldkőhöz érkezve jogosan kérdeztem:
 Az utolsó harmad mit jelent?
 út Mariazellbe: az első válaszok
 Isten Szent Anyjához zarándokolva:
 mint megvilágosodás, az élet értelme,
 érett mag a héjban, bölcsesség rejtelve.
 Talán utoljára az úton hazafelé,
 Isten örök országába.

*III. helyezett: Lovassy Gimnázium, Veszprém
 (fordítók: Fódi Petra, Kovács Emese, Veress Dorottya)*

BALOGH ROBERT CSALÁDI HAGYATÉKÁBÓL